

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВІ ПОГЛЯДИ ЦІЦЕРОНА

Черниш Є., ст. 3 курсу гр. ПРвн-31

Науковий керівник – к.пед.н., доцент Мовчан Л.Г.

Вінницький навчально-науковий інститут економіки THEU

В особі Ціцерона дивним чином поєднувалися філософ, політик і правознавець. Марк Тулій Ціцерон вважав себе, насамперед, політичним діячем, оратором, юристом, а вже потім — літератором, що на дозвіллі (зазначимо від себе — головним чином після політичних невдач, під час вимушеного дозвілля) займається філософськими вправами. Але чимало римлян вважали його першим, і часто головним, своїм вчителем у галузі філософії.

Філософські уподобання Ціцерона, загалом, були досить близькі до стоїцизму, хоч іноді в них відчувається вплив Платона, перипатетиків, а іноді він поєднує з грецькими філософами.

Загалом, саме еkleктичний підхід до вирішення проблем філософії права характерний для філософських і політико-правових поглядів Ціцерона, який чудово синтезував (а може, просто не розрізняв) погляди на право представників різних філософських течій.

У праці «Про закони» він обґрунтовує концепцію природного права. На його думку, закони, прийняті людьми, не завжди є правом, оскільки перші лише свідчать про їх корисність для більшості тих, хто голосував. Цим доволіно прийнятим законам протистоять закони природи, право, що ґрунтується на природній спільноті людей: «Ми в змозі відрізнити добрий закон від поганого тільки на підставі мірила, що дала природа. Керуючись природою, відрізняють усе чесне від усього ганебного» (Про закони. XVI.44).

Слід зазначити, як Ціцерон протиставляв розуміння закону греками і римлянами: «Якщо греки вкладають у поняття закону поняття справедливості, то ми вкладаємо поняття вибору; але закону ж властиве і те, й інше» (Про закони. I.VI.19).

У поглядах Ціцерона на значення та сутність *jus civile* помітна досить характерна для юриспруденції того часу непослідовність у визначенні його співвідношення із правом взагалі. Приміром, в одних випадках він ніби ототожнює поняття «право» і «*juscivile*». Розглядаючи питання про необхідність систематизації джерел права (у тому числі тих, що стосуються відносин римлян з переїзниками), він зазначає, що право ще не обернулось на мистецтво, хоч неважко було б зробити його таким, методично об'єднавши окремі частини (йдеться про право взагалі). Для цього слід було б усе *juscivile* розділити на категорії, потім поділити їх на складові частини й дати їм дефініції. Тоді цивільне право обернулось би на досконале мистецтво, велике й плодотворне, а не темне й важке (До промовця. 1.42—43). Отже маємо фактичне ототожнювання «права» й «*jus civile*».

Разом з тим в інших творах він зазначає, що *jus civile* у системі права і законів в цілому займає лише невелике й обмежене місце (Про закони. I.V.17). Крім нього, існує набагато ширше правове поле — *jus gentium*. Співвідношення між ними виглядає таким чином: є широка спільнота, що об'єднує всіх людей, а всередині її інша, що об'єднує людей одного народу, а ще вужча об'єднує мешканців однієї *civitas*. Тому наші

предки й розділили *jus gentium* (право народів) і *jus civile* (цивільне право). *Jus civile* не є *jus gentium*, але *jus gentium* має одночасно бути *jus civile* (Про обов'язки. III.XVII.69). Основою того й іншого має бути вірність слову, совість, довіра, особливо у справах, що ґрунтуються на чесності, *bona fidei*, тобто у справах, які згуртовують суспільство і в яких суддя вирішує, що кому має бути надано (Про обов'язки. III.XVII.70). Право має бути рівним і справедливим, оскільки воно було встановлене для захисту нижчих від вищих; ті й інші рівні перед правом і однаково ним обмежуються (Про обов'язки. II.XII.41).

Знову і знову Ціцерон повертається до поняття справедливості та співвідношення її із законністю. Щодо цього становить інтерес визначення ним сутності справедливості (тут Ціцерон вживає саме слово *justitia*). За Ціцероном, перше завдання справедливості у тому, щоб нікому не завдавати шкоди, якщо тільки тебе не спровокували на це беззаконням; затим — у тому, щоб користуватись громадською власністю як громадською, а приватною — як своєю (Про обов'язки. I.VII.20). Адже приватної власності не буває від природи. І оскільки приватна власність кожного з нас утворюється з того, що від природи було спільним, — нехай кожен володіє тим, що йому дісталось; якщо хтось інший зазіхне на щось з цього, він порушить права людської громади (Про обов'язки. I.VII.22).

Однак, оскільки ми народились не лише для себе... і оскільки земні плоди зростають для людини, а люди народжені для людей, щоб вони могли бути корисними одне одному, то ми маємо наслідувати у цьому природі, слугувати спільним інтересам, обмінюючись послугами, знаннями, працею і здібностями, міцно єднати людське суспільство (Про обов'язки. I.VII.23). Далі, підставою для справедливості є вірність, тобто стійкість та правдивість у словах та прийнятих на себе зобов'язаннях. Отже спробуємо наслідувати стоїків у намаганні дізнатися походження слів і повіримо тому, що вірність (*fides*) назвали так тому, що обіцяне виконується (*fit*) (Про обов'язки. I.VII.23).

Розглядаючи протилежне поняття — «несправедливість» — Ціцерон зазначає, що вона буває двох видів: з боку тих, хто її завдає, і з боку тих, хто не надає допомоги тим, хто її зазнав. Щоб здолати несправедливість, треба зрозуміти чинники зла. Звичайно, це страх, жадібність, марнославство. Однак піклування про своє майно, якщо тільки воно не шкодить іншому, не викликає осуду (Про обов'язки. I.VII.23—27).

Основою вчення Ціцерона про справедливість та несправедливість є уявлення про недоторканність власності і тому найважливіший обов'язок полягає у додержанні та охороні цієї недоторканності. Такий висновок підтверджується і при аналізі промови Ціцерона за Цецину, де він виголошує панегірик *jus civile* (тут він вживає цей термін як тотожний поняттю «право»). На його думку, той, хто зневажає

jus civile, відкидає суспільне життя і загальну користь громадян. Це право необхідно берегти, бо якщо воно буде знищено, неможливо буде знати, що

своє, а що чуже, не буде рівних для всіх прав, ніхто не буде певен того, що збереже отримане від батька майно, яке розраховує залишити дітям.

Література

1. Орлов А.М. Цицерон М.Т. / А. М. Орлов. - М., 1995. - 253 с.
2. Цицерон М.Т. Избранные сочинения / М.Т. Цицерон. - М., 2000. - 474 с
3. Цицерон М.Т. О государстве. О законах. О старости. О дружбе. Об обязанностях. Речи. Письма. М., 1999. - 782 с.

УДК 364.22

БІДНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЯВИЩЕ

Солдатова В. – ст. 2 курсу, Фвн-21

Науковий керівник – викладач Гріщенко І. В.

Вінницький навчально-науковий інститут економіки ТНЕУ

Бідність як соціально-економічне явище невикорінна, що підтверджується виявленими її дуальними формами за ознакою переборними-нездоланності, що формують цілісне уявлення про бідність.

Система індикаторів бідності, яка ґрунтується переважно на концепції абсолютної бідності, не відповідає принципам соціальної держави, закріплених за Конституцією України, вимогам соціально орієнтованого ринку, цінностям постіндустріального суспільства. Складність просторових соціальних трансформацій вимагає застосування методології комплексної оцінки бідності, заснованої на інтеграції глобальних і національних показників, розширення інструментарію досліджень, на обліку географічних умов сучасних оцінок рівня і динаміки бідності.

Постановка і вивчення проблеми бідності знаходиться|перебуває| в центрі уваги представників різних соціальних| наук. Основу розуміння суті|сутності| бідності, окремих аспектів її оцінки і заходів щодо надання|виявлення| підтримки бідної частини|частки| населення обґрунтували| представники класичної школи політекономії – Ф. Гиддінгс, Т. Мальтус, До. Маркс, Дж. Ст. Мілль, Же. Прудон, Д. Рікардо, А. Сміт, Р. Спенсер, Ф. Енгельс.

Перші серйозні спроби вивчення і вимірювання|виміру| бідності в кінці XIX століття пов'язані з іменами Ф. Лепле, Ч. Бут і Зізі. Раунтрі. Згодом вагомі |результати досліджень бідності і добробуту знайшли відображення| в працях таких видатних|визначних| зарубіжних дослідників, як М. Оршанські, Х. Ваттс, Д. Фостер, Т. Маршалл, Ф. Хайек, П. Таунсенд, А. Сіна, Д. Сакс. Вони сформуливали систему фундаментальних уявлень про бідність|, серед яких визначення бідності на основі первинних потреб|, встановлення рівня бідності і деякі інші.

Фактори формування бідності в Україні в післяреформний період можна класифікувати за такими ознаками як регіонально-географічні, політичні, природно-демографічні, соціальні та економічні. Детальний розгляд економічних факторів бідності дозволяє стверджувати, що істотно розширення масштабів бідності, зміна профілю

бідності в Україні пов'язані з низькою продуктивністю праці та слабкою його організацією, неконкурентоспроможність цілого ряду галузей і виробництв, повільної адаптації національної економіки до процесів глобалізації [1].

Дослідження феномена бідності в Україні як багатовимірного явища вимагає застосування культурологічного підходу, що дозволяє більш глибоко осмислити бідність і зрозуміти механізми її відтворення [2].

Значний вплив на зростання бідності в Україні в післяреформний період надав такий фактор як зростання міжрегіональної диференціації за рівнем економічного і соціального розвитку, що відбувається в силу різних стартових умов і специфіки окремих регіонів [3].

Отже виявлені масштаби поселенського нерівності в рівні життя українців свідчать про наступне: по-перше, за рівнем соціального розвитку сільські поселення, як і раніше, значно відстають від міст, і сільські жителі є однією з груп високого ризику, над якою нависає загроза переміщення в бідні верстви населення; по-друге, відмінності в цій області між міським і сільським населенням необхідно враховувати при виробленні пропозицій в рамках стратегії сприяння скороченню бідності, по-третє, політика, спрямована на скорочення бідності, не може бути однаковою для сільського та міського населення.

За проведеними Дослідженнями взаємозв'язків між доходами і рівнем бідності населення дозволяє виявити характерні тенденції в зміні доходів населення і розвитку бідності в післяреформний період: з одного боку, скорочення масштабів і рівня бідності, ускладнення механізму формування доходів населення, зростання реальних наявних грошових доходів населення, а, з іншого боку, посилення соціальної поляризації в суспільстві і збереження низької ціни праці.

Диференціація доходів і заробітної плати населення обумовлює і диференціацію в рівні споживчих витрат, які є виразом попиту відповідної групи населення на тому чи іншому типі ринку. Результати дослідження структури споживчих витрат свідчать, що останнім часом, відбувається ослаблення їх диференціації.

Література

1. Ковальчук Трохим "Бідність працюючого населення: шляхи подолання" - "Голос України", №31, 20.02.2007р.
2. Красун А. Турчин Я. «Бідність в Україні та шляхи її подолання» - Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку, випуск 20, 2008
3. Лібанова Е.М. Бідність населення України: методологія, методика та практика аналізу : монографія / Е.М. Лібанова. – К. : КНЕУ, 2008. – 330 с.